

Eugen Ionescu

HÍRES ÍRÓ LESZEL¹

Mi sem könnyebb, mint sikeressé válni az irodalomban, főleg a román irodalomban. Láttam már bukott katonákat, bukott politikusokat, bukott tanárokat, bukott ügyvédeket, négy évtizedes működés után nyugdíjazott másolókat, csődbe jutott kereskedőket; de nem láttam egyetlen bukott irodalmárt sem, csupán a közönség által megértett vagy meg nem értett irodalmárokat. Ily módon az alábbi sorok nem az irodalmi csőd veszélyére vagy eme veszély elkerülésének módjára vonatkoznak (ami sértő volna minden kor és minden nemzet íróira nézve), hanem arra a lehetőségre, hogy a közönség minél jobban megértsen és megbecsüljön bennünket még éltünkben.

Jean Prevost fiatal francia esszéíró irodalmpolitikai értekezést írt a közelmúltban pályakezdő írók számára. Hazánkban még nem írtak ilyen könyvet. Ellenben Caragiale rámutatott, hogyan állnak a dolgok, arra tanítva, hogy „ha tudunk írni, irodalmárok vagyunk, ha tudunk olvasni, kritikusok vagyunk.” És hasznát vehetjük I. Camil Petrescu tanulságos csődjének és II. Camil Petrescu ragyogó stratégiájának is. Ha nem találják túl nagy szerénytelenségnek, felajánlom jómagam csekély irodalmi tapasztalatát kis csődjével együtt.

A tulajdonképpeni irodalomban vagy esszéiben sikeresnek lenni nagyon egyszerű. A kritika műfajában kissé bonyolultabb.

Kezdjük az egyszerűvel.

Bármelyik irodalmár emlékszik, hogy annak idején, mikor a középiskola padjait koptatta (vagy sem), hogy úgy mondjam, háromdimenziós tiszteletet érzett a nyomtatott betű és a borítókra vagy a cikkek végére írt nevek iránt. A jövődóbeli irodalmárt mindig átjárta a saját dicsőségében való maximális kételkedés, mikor Eminescu-versekkel, Vlahuță-jegyzetekkel, Mihail Sadoveanu-karcolatokkal firkálta tele füzeteit. Ha a véletlen úgy hozta volna, hogy a Román Írók Társaságának²

1 In Eugen Ionescu: *Nu*. Vremea Kiadó, Bukarest, 1934.

2 Románul S.S.R. (Societatea Scriitorilor Români) – 1909-ben alakult, 1949-ig működött ezen a néven.

elnökével találkozók (főleg egy időben nagyon magas volt az illető), nagyobb pánik fogta volna el, mintha Jupitert látta volna.

A jövődöbéli irodalmár úgy képzelte, hogy irodalmat csak az „alkothat”, aki irodalmárnak született, nem pedig, aki irodalmárrá lett. Horatiustól, Boileau-tól vagy éppen Mihail Dragomirescu úrtól tudta, hogy csak akkor írhatunk, ha tehetségesek vagy zseniálisak vagyunk, és hogy ezek isteni eredetű ajándékok.

Isteni eredetűek? Meglehet. Ajándékok? Biztosan. De mivel orrával és füleivel együtt minden újszülöttnak adottak – hacsak nem torzszülött –, annyira hitványak, annyira hétköznapiak, hogy Isten csak gúnyolódott, mikor nekünk adta őket. Valóban, semmi sem szörnyűbb ennél a bújócskánál, semmi sem siralmasabb, mint hogy gazdagabbnak, okosabbnak, szerencsésebbnek higgyük magunkat a többiekénél, miközben mindenkivel tökéletesen egyenlők vagyunk. Ha mégis meggyőződésünk lenne, hogy mindenkivel egyenlően vagyunk, rögtön öngyilkosok lennénk. Az élet csak úgy elviselhető, ha lenézzük a felebarátainkat, és fölértékeljük önmagunkat. Ismeritek-e az élet másfajta varázsát?

Tegyük fel, hogy valaki a többiekétől különböző „Tehetséggel” születik. Hogyan érthető meg valami olyasmi, amit nem birtokol mindenki? Az emberek nem szoktak egymás szavának hinni. És végül is megünnák, hogy állandóan olyan jelenségeket csodáljanak, amelyek számukra egyre csak homályosak. Az emberek csak azért szeretik az irodalmat, mert mindenki számára kézenfekvő, és mindenkinek meggyőződése, hogy irodalmat művelhet, mert zseni. Az általam ismert száz emberből kilencvenkilenc mondta, és egy gondolta: „Micsoda nagyszerű regényt írnék az életemből, ha lenne rá időm; nincs olyan az egész világirodalomban!” És az igazság az, hogy mind megtehették volna.

Továbbá, ha lenne ilyen különleges adottság, elzüllene, megbukna. Az irodalmár nem bukhat meg, mert nincs amin elbuknia.

Egyébként, amit tehetségként szoktunk értelmezni, nem egyéb egyszerű lényegtelen ügyességnél, helyteleníthető könnyedségnél, ami végső soron szégyenletes, mint a kásás körte. Éppen a büszkeségetek újbóli felélesztése érdekében, amelyhez, amint látom, annyira ragaszkodtok, jó lenne, ha módosítanátok a tehetségről alkotott felfogásotokat, még akkor is, ha károsodnának a hivatással és pályaválasztással

kapcsolatos elméletek és tapasztalatok, amelyek nálunk annyira mulatságosan jelentkeznek C. Rădulescu-Motru úr tisztos személye által, hisz amit egyéni munka által nyerünk, értékesebb, mint amit készen kapunk, hangoztatja már az elemi osztályban az erkölcs. Minden irodalomolvasó ember múltbeli, jelenlegi vagy jövődöbeli irodalmár – vagy olyan irodalmár, aki nem használta ki a lehetőségeit.

Nos, ezért nem tudom felfogni (ó! az emberi szellem ellentmondásai), miért van annyi aggálya magával szemben a jövődöbeli irodalmárnak. Irodalmár az, aki irodalommal foglalkozik. Ki akadályoz abban, hogy irodalommal foglalkozzatok, és irodalmárok legyetek?

A jövődöbeli irodalmár meggyőződéseinek tulajdonképpen két rétege van. Az egyik az, hogy ő irodalmi lángelme – ez mélyebb, alapvető és rendületlen –, a másik pedig, és ez végső soron ugyancsak a hiúságát táplálja, hogy zsenialitása kétséges, mivel nem mindenki lángész (a középiskolában jómagam kiszámítottam, hogy a lángelmék és a többiek közötti arány egy a tízezerhez lehet); hogy csak roppant korlátozott számú, nagyon szigorú normák alapján toborozott kiválasztottak publikálhatnak a lapokban, csak őket fogadhatják el a szerkesztők, csak őket dicsérhetik, a kritikusok minimális figyelme csak rájuk irányulhat. Hogy a szerkesztő, aki őt a *Szerkesztői üzenetek* rovatban pocskondiázza, illetve a romántanár, aki az osztály előtt neveltségessé teszi, teljes értékű szakértelemmel rendelkezik, amely végleges, mint a halálos ítélet.

A irodalmárjelölt élete igazi tortúra, mivel ezer elképzelt akadálytól retteg. Ennek enyhítésére a következő felvilágosításokkal, magyarázatokkal és bizalmas közlésekkel szolgálhatok. Megnyugtatóképp az alábbi útvonalat javaslom:

Útvonal

A jelöltnek nyugodtnak, türelmesnek, alázatosnak és szófogadónak kell lennie. Részt kell vennie az első padban ülve a Criterion Egyesület³ által rendezett heti felolvasásokon, és meg kell tapsolnia Petru Comarnescu urat. Úgy kell intéznie, hogy utolsóként tapsoljon, lábon állva addig, míg feldühödik a terem, míg Petru Comarnescu úr észreveszi, és örül, és amíg Paul Sterian úr indulatba jön.

3 Criterion Egyesület – fiatal értelmiségiek csoportja Bukarestben 1932–1933 között.

A Victoriei utcán, a Capșa Házban⁴, ahol óhatatlanul rendszeresen megfordul majd, a Corsóban⁵ újból köszöntenie kell Petru Comarnescu urat akkor is, és főleg akkor, ha nem ismeri személyesen. Petru Comarnescu úr kezdetben sietősen, de kedvesen fog válaszolni, aztán végre-valahára megáll majd, hogy hozzá intézze szavait. A jelöltnek illedelmesen, csodálón kell válaszolnia, és néhány általános és hódolatteljes mondatban neoklasszikus irodalmi, művészi és szellemi ideálról kell tanúságot tennie, ajánlatos az „experencializmus”⁶ szót használnia, főleg, ha nem igazán tudja, mit jelent, kifejezésre kell juttatnia iszonyát azokkal szemben, akiknek nincs helyes erkölcsi magatartásuk (nem szabad azt képzelnie, hogy nem szép az erkölcsös magatartás, és fordítva), meg kell említenie több helyteleníthető név között az enyémet is, és aztán csendben, fedetlen fővel mindenképp meg kell hallgatnia Petru Comarnescu urat, ahogy beszél, beszél, beszél, beszél.

Csendesen fog elbúcsúzni Comarnescu úrtól, egy szellemes fordulattal és változatlan hódolattal.

Comarnescu úr a jelölt távozása után megkérdezi majd a kísérőitől:

– Hogy is hívják? Bemutatták nekem, de elfelejtettem a nevét. Nagyon nyugatias fiatalember.

Az egyesület első közgyűlésén javasolni fogja jelölését a Criterion-tagságára. Paul Sterian ellenkezni fog először, ellenkezni fog másodjára. A jelölés körüli viták ismertté teszik majd a jelölt nevét a criterionisták között, és harmadszor – Mircea Vulcănescu úr megszerzett szavazatával, amely sokat nyom a latban – megválasztják.

A jelölt meghódítja az első lépcsőfokot, kivívja az első elismeréseket, és a „tulajdonképpeni Kezdő” rangjára emelkedik régi képlet szerint, illetve „a ifjú nemzedék értelmiségije” rangra mai képlet szerint. A fiatal irodalmár most már némileg hivatalos minőséget nyert, és valóban irodalmárnak nevezheti magát. Megválasztása révén ismertté válik a száz criterionista körében; az időszerű és az időszerűtlen román kultúra képviselőjévé válik; nevét a *Cuvântul*, az *Azi* vagy a *Vremea*⁷ kötelező módon idézi.

4 Románul Casa Capșa – híres bukaresti kávéház.

5 Híres kávézó ugyancsak a Victoriei utcán. Az akkori kulturális élet fontos találkozóhelye volt a Capșa Házzal együtt.

6 Helyesen experencializmus. Jelentése: tapasztalati realizmus.

7 *Cuvântul*, *Azi*, *Vremea* – korabeli román lapok.

De a fiatal irodalmárnak nem szabad könnyelműsködni, mert a fiatal értelmiség minden tagja, a pályatársai gyanakvással fogják körülvenni, és a fiatalembernek nagyon elővigyázatosnak, nagyon fontoskodónak, nagyon titokzatosnak kell lennie. Abszolúte semmit nem fog válaszolni azontúl, amit a jó modor szigorúan megkövetel, hanem elszántan hallgatni fog, Constantin Noica mintájára fagyosan mosolyogva, vagy Petru Manoliu mintájára orrát felhúzza, vagy misztikus színezetű arccal hallgatva, akárcsak Arșavir Acterian.

A Paul Sterian, Ion I. Cantacuzino vagy Emil Cioran mintájára történő *a tout propos-* és *hors de propos*-beszéd⁸ nagyon kockázatos, és feltétlenül meg kell támogatni az első kellemével, a második impozáns alakjával vagy a harmadik iszonyú naivitásával. Amikor a pályakezdő Mircea Eliade elé kerül, ne gondolja, hogy Eliade szemüvege mögötti tekintet kritikus, csupán félnk. Valóban, nem közeledhetsz nemzedékünk főnökéhez anélkül, hogy a pánik hatalmába ne kerítse őt, mivel egyelőre meglepi és szokatlan számára, hogy a főnököd.

A jelölt túrni fogja Petru Comarnescu gorombáskodásait, Mihail Polihroniade szurkálódásait, Joan-Victor Vojen tirádáit, Tudor Vianu testvérének durva beszédét, és Mircea Vulcănescu oltalmazó szárnyai alatt húzódik majd meg.

A Criterion bandával jár majd a Corsóba, mosolyogni fog némelyik criterionistának a szellemességén, és nagysokára, a századik felszólításra végre eldönti, hogy idéz valamit Unamunóból vagy Berdiaevből remegő hangon, nagy belső feszültséget kifejező tört mondatokban. A rövid kis beszéd rögtön heves viták tárgya lesz az irodalmi sajtóban, és a *România Mare*⁹ 34 olvasója csodálattal vegyes zavarát eredményezi majd, hiszen nem fogják érteni, miről lehet szó, és vajon kinek a szennyését teregetik ki ország-világ előtt.

Végül, a pályán immár végérvényesen elindított fiatalember maga is beszélni fog Petru Comarnescu mellett egy szimpóziumon az alapítvány emelvényéről, az egyesület egyik bizalmas gyűlésén tartott beszédét dolgozva fel.

Hatalmas bámészkodó tömeg gyűl majd össze, hogy megnézzé, miként „zördül össze” tréfásan a többi szimpózionistával, és hogyan állítja meg beszédét a rendőr-főkapitányság anyai oltalmát élvező

8 fr. fecsegés, mellébeszélés

9 Korabeli román lap.

román keresztény diákság. Majd publikálnia kell gondolatait a *Cuvântul*-ban (több részben), feldolgozva azt, amit a szimpóziumon mondott. Egy kiadó rögtön önszántából jelentkezni fog, és kéziratot kér egy esszékötethez. A kötetet két hét alatt fogja megírni, feldolgozva és kihímezve, amit a *Cuvântul* (több részben) közöl.

Șerban Cioculescu úr bemutatja majd a könyvet anélkül, hogy értékelné; G. Călinescu úr piruettezik majd néhányat körülötte; Pompiliu Constantinescu úr azon lesz, hogy leírja nagyjából, amit a másik kettőből megértett; Petru Comarnescu úr helyet ad neki majd a *Fiatal nemzedékről* írt könyvében; Perpessicius úr fenntartás nélkül dicsérni és népszerűsíteni fogja a Rádióban Marta Rădulescuval, O. Dessilával, B. Jordannal és Mihail Celarianuval együtt; Camil Baltazar úr pedig extázisba esik a *România literară*¹⁰ hasábjain a kiadó hihetetlen zsenialitásától; E. Lovinescu mosolyog majd, de erről senki sem fog tudni, Camil Petrescu úr féltékeny lesz, de nem fog írni róla.

Noha az esszé- vagy lélekelemző regényíró irodalmi helyzete és dicsősége tökéletesen biztosított, hátra van mégis, hogy még három, négy vagy tizenégy könyvet írjon, tetszés szerint. Könnyű dolga lesz, mert nem kell egyebet tennie, mint feldolgozni, kihímezni, amit az első kötetben megírt.

Bevonul majd a hazai irodalom és gondolkodás történetébe, a *Szerkesztői üzenetekben* a pályakezdők előtt példaként fogják említeni, bekerül az iskolai tankönyvekbe, volt román irodalom tanára csodálni fogja, a tanár fiai és unokái hozzászólnak majd a műveihez, kéziratokat és idézeteket visznek hozzá új Berdiaevektől és Unamunoktól, akiket ő nem fog értékelni.

Kifejezetten a költők és regényírók számára létezik egy másik út is, amely ma (1933) kicsit regimódi, de biztos módszer, és amely, azt hiszem, 1930-ig nagyon divatos volt.

Szóval a jelölt E. Lovinescu úrnál is jelentkezhethet, a Cămpineanu utca 40. sz. alatt vasárnap délután. A vasárnap köztudottan az irodalmi kör¹¹ napja. E. Lovinescu úr demagóg módon rámosolyog, és kecses mozdulattal kezét nyújt. A rosszul öltözött jelölt egy sarokban érett nagyságos asszonyokkal pletykál a szomszéd jelölt füle hallatára, aki undorral nézi őt. Vezeklő ábrázattal hallgatja Adrian Verea doktor

10 Román kulturális és irodalmi lap.

11 Az Eugen Lovinescu által vezetett *Sburătorul* irodalmi körről van szó.

darabjainak felolvasását; E. Lovinescu úrnak átad egy füzetet versekkel vagy prózával. A hét egyik napján elmegy, hogy meghallgassa a véleményét, amely mindig szélsőségesen előnytelen, és amelyet Lovinescu úr nagyon kis adagokban ad be. A jelölt meg fogja érteni, hogy a kritikus nem kedveli, és tettetni fogja, hogy semmit sem ért. Vidám arcot fog vágni, mint olyasvalaki, akiben ígéretet, tehetséget látnak, akinek fényes karriert jósolnak. Innentől kezdve ennek megfélelően viselkedik.

Így megszerzi E. Lovinescu úrnak azt az örömet, hogy nagyszerű diplomatának képzelhesse magát, és később megkíméli a lelkiismeret-furdalástól, másrészt pedig ez a kis titok a nagy kritikushoz fogja kötni, és így jogot biztosít arra, hogy a Câmpineanu utcai Kör családjához tartozzék.

Továbbra is látogatni fogja a kört, minden vasárnap, és hetente egyszer délután. És – egy szép napon (a kör napján), amikor Adrian Vereá úr nem jön el darabokat olvasni – E. Lovinescu úr a jelöltet fogja felkérni, hogy szavaljon a verseiből, vagy olvassa fel a prózáját a többiek bizalmatlan hallgatása és a mester ironikus jóindulata közepette. A verseihez, prózájához nem szólnak hozzá, nehogy kétségbe essen. A százegyedik alkalommal valaki mond majd valamit. „Hát aztán?” – kérdezitek erre. „A jelöltnek sikerült E. Lovinescu úr körében ismerős alakká válnia, sikerült vasárnap felolvasnia az írásait. Mi hasznát látja mindennek?”

Önmagukban, igaz, mindezen dolgok semmi hasznot nem hoztak. De megteremtették egy párhuzamos cselekvés foganatosításának lehetőségét, amelyet a jelöltnek feltétlenül kamatoztatnia kell.

Íme, miben áll eme párhuzamos cselekvés.

Először is elengedhetetlen, hogy a jelölt tisztelettudóan köszöntsön minden irodalmár urat, akikkel E. Lovinescu házában találkozik. Az irodalmár urak röviden, szigorúan, komolyan, fagyosan fognak válaszolni. A jelölt ne sértődjék meg, hisz rövid időn belül az irodalmárok, akik sértődékeny lények, de alapvetően elnézőek, ha kis *énjü*eknek megvan a lehetősége, hogy felfúvódjék, egyre figyelmesebben fognak mosolyogni, egyre tiszteletteljesebben, egyre barátságosabban, egyre szívélyesebben, és végül eljutnak oda, hogy bízni fognak a jelölt tehetségében. De újból fel kell hívnunk a jelölt figyelmét, hogy folyamatosan mosolyogjon, arca egy önmagával megbékélt irodalmi

tudat nyugodtságát és derűjét tükrözze. Tűnjék vidámnak amiatt, hogy befogadták az irodalmárok körébe; egyszerűen legyen olyan arckifejezése, mint azoknak az uraknak, asszonyoknak, gyerekeknek, akik a *Cehoslovaciából*¹² öltözködnek.

Különben ez az egész útvonal, amelynek célja, hogy minél fényesebb sikert érzünk el az irodalomban, a következőkben foglalható össze: kitartónak, figyelmesnek, alázatosnak és tisztelettudónak lenni – és ez a szabály annyira lefed mindent, hogy az összes előzetes és ezután következő magyarázat szinte felesleges.

Mégis:

A jelölt összeáll majd három-négy hasonzorú alakkal, és kiad egy folyóiratot. Az első számot gyalázatosnak fogják nyilvánítani. A jelölt ezúttal sem fog megsértődni. Személyesen bemutatja a folyóiratot Lovinescu úrnak, aztán mosolyogva és hajbókolva minden felszínes irodalmárnak. Nem számít, hogy a folyóirat mit tartalmaz. Az utolsó oldalon azonban, amelyet feltétlenül erre a célra kell fenntartani, dicsőíteni fogja az összes írókat olyan hangon, amely egyáltalán nem kell hogy kifinomult legyen – nagyobbakat, kisebbeket, idősebbeket, fiatalabbakat, csúnyábbakat, szebbeket, olyanokat, akiket többé-kevésbé fordítottak idegen nyelvekre –, és minden kiadót. A folyóiratból négy példányt vásárolnak majd meg, és négyszáz példányt nyomnak belőle. Az eladatlan számokat azonban a folyóirat szerkesztői ingyen fogják osztogatni.

A folyóirat harmadik vagy negyedik számához a szerkesztők egy fiatal, ismertebb irodalmár közreműködését fogják igényelni, például az enyémet. A fiatal irodalmár, megilletődve kissé, de kényszeredetten egy 27 soros cikket ad majd nekik, amelyet sebtében írt. Ez a cikk fogja megadni a jelöltnek a jogot, hogy illedelmesen és csodálón más fiatal és ugyancsak ismertebb irodalmárokat is megkeressen, és tőlük is cikket kérjen. Ezek több ízben igyekeznek majd kihúzni magukat a feladat alól, elmennek, vagy elrejtőznek a házban, influenzások lesznek, vagy szívpanaszuk támadnak. A szerkesztő-jelölt ezúttal sem fog megsértődni, és nem fog belefáradni ebbe az egészbe. Minden lehetséges munkatársat megles külön-külön, útjukat állja, és mély alázattal igényelni fogja a cikket. „Igazán adhatnának, mert ez és ez már adott!”
És végül megkapja.

12 A *Cehoslovaca* márkájú ruhaneműket forgalmazó bukaresti üzlet neve.

Így hát sok, de eredményes fáradság után a folyóirat, amelyet a hódolattal teli utolsó oldal kísér, és amely azokat a bizonyos adományokat tartalmazza, a fiatal értelmiségi nemzedék illő és udvarias tükörképe lesz, igaz, eléggé szegényesen, de ez nem látszik majd. Azok közé a cikkek közé a jelölt és két-három társa becsempészik majd prózájukat és változatlanul dicsérő irodalmi szemléiket.

A jelölt ily módon már nem egyszerű jelölt. Immár szert tett némi befolyásra és tekintélyre.

A volt jelölt elkezdhet tiszteletlen lenni a fiatal irodalmárokkal szemben az utolsó oldal jegyzeteiben, de nagyon óvatosan, elfintoríthatja az orrát, nehézségeket támaszthat, ha cikkeket mutatnak meg neki (mert most kezdenek cikkeket megmutatni neki). A meggondolatlan harciasság kisebb vagy nagyobb csapásai alatt károsodást szenvedett publicistákkal szemben már nem lesz szükség udvariasságra, mint korábban, hanem újat köszöntésképpen egyszerűen kalapjához emelve, védelmezően és leereszkedően fog közeledni hozzájuk, és azt fogja javasolni nekik, hogy nyugodjanak le, és legyenek komolyabbak.

A többiekkel szemben azonban ugyanolyan félnék lesz továbbra is. Oda fogja adni egyik regényének hatalmas kéziratát egy olyan prózaírónak, akit a folyóirat folyamatosan fényezett, aki nagy népszerűségnek örvend, és aki a lehető legkevesebb intelligenciával rendelkezik. Ilyet könnyen találni hazánk irodalmában. Az illető ajánlani fogja egy kiadónak, amelyet ugyancsak fényez a folyóirat, és a jelölt népszerű lesz. Beszünteti a haszontalanná vált lap megjelenését: interjúkat ad majd; magasztalni fogják azok a kritikusok, akiket magasztalt, Șerban Cioculescu úr bemutatja, és hiányosan értékelné fogja a könyvet; G. Călinescu úr piruettezik majd néhányat körülötte; Pompiliu Constantinescu úr azon lesz, hogy leírja nagyjából, amit a másik kettőtől megértett; Petru Comarnescu úr helyet ad neki majd a *Fiatal nemzedékről* írt könyvében; Perpessicius úr fenntartás nélkül dicsérni fogja, és a Rádióban népszerűsíti Marta Rădulescuval, O. Dessila-val, B. Jordannel és Mihail Celarianuval együtt; Camil Baltazar úr pedig extázisba esik a *România literară*-ban a kiadó hihetetlen zsenialitásától; E. Lovinescu mosolyog majd, de erről senki sem fog tudni, Camil Petrescu úr féltékeny lesz, de nem fog írni róla.

Noha irodalmi helyzete tökéletesen biztosított, mégis hátravan, hogy még három, négy vagy tizennégy könyvet írjon, tetszés szerint. Könnyű

dolga lesz, mert nem kell egyebet tennie, mint feldolgozni, kihímezni, amit az első kötetben megírt.

Bevonul majd az irodalomtörténetbe volt román irodalom tanára csodálatára, bekerül a tankönyvekbe. Azon lesz, hogy egyik fontos román kritikus veje legyen, az pedig legalább Homérosszal egyenrangúnak fogja nyilvánítani.

Szabad lesz szemtelenkednie, elhízhat, autót vezethet; hetykén sétálhat a szalonokban: a Román Írók Társaságának alelnöke lehet majd, és a „Népnevelés”¹³ főfelügyelője.

Más lehetőségek is vannak, de ezek kockázatosak és meggondolatlanságra vallanak: megmutatni a kéziratot egyenesen egy kiadónak, amely kilencven százalék, hogy elutasítja – nem azért, mert nem értékeli, hanem mert fél. El kell majd kerülnie, hogy a kiadó által kiírt névtelen versenyre benevezze a regény kéziratát, mert a díjat odaígérték egy ismert írónak ebben az évben, és további tíz ismert írónak további tíz évre mostantól kezdve; azt hiszem ugyanakkor, hogy óvakodnia kell attól, hogy a kéziratát megmutassa a három-négy harcos szellemű román kritikusok egyikének, mert ha akkora balszerencséje van, hogy egyiknek tetszik, és elindítja őt a pályán, senki se fogja figyelembe venni, hogy mit mond a kritikus, mert a kritikust nem kell figyelembe venni. És nem veszi figyelembe se a többi két-három román, harcos szellemű kritikus, vagy azért, mert egymást ismerve a másikat is ismerik, vagy azért, mert zaklatni akarják, vagy azért, mert ők akarnak tehetségeket felfedezni, vagy végső soron azért, mert irigyek, hogy nem hozzájuk ment.

Ha ügyes vagy, híres román kritikus lehetsz. Ehhez azonban szigorúan be kell tartani bizonyos feltételeket, amelyek tulajdonképpen kevésbé szigorúak.

Ahhoz, hogy kritikus légy, meg kell hallgatnod, mit mond a többi kritikus meg irodalmár, és a többség véleményét kell osztanod. Mivel lehetetlen, hogy ne sérts meg egyeseket, ha nem mással, uborkaorrodal, az arcodon lévő pattanásokkal, a füledben lévő vattával és más összetevőkkel, igyekezz jóban lenni mindenki mással.

A bírálataidban (ez fogja betölteni a karriered egészét: hogy időszakonként azt mondd: elolvastál egy könyvet) nem lesz biztos álláspon-

13 Románul „Educația Poporului”: állami intézmény Romániában a két világháború között.

to, ily módon elmondhatsz ugyanarról a könyvről két teljesen különböző dolgot, anélkül, hogy az önellentmondás benyomását keltenéd. Ehhez elsajátítod majd azt a képességet, hogy stilisztikai bizonytalanságban és olyan kritikai körülírásban lubickolj, amelynek a mintáit neves elődeidnél láthatod.

Semmit sem fogsz világosan kimondani, hiszen a fénytől a kritikusnak óvakodnia kell. Nem lesz szükséged arra, hogy bármit megérts, se arra, hogy legyen, vagy ne legyen irodalmi érzékenységed és ízlésed. Különböen irodalmi ízlés nem létezik, ahogy nézőpont sem.

Bertóti Johanna fordítása

